

การจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
Management of The Center for Mangrove Conservation and Ecotourism A
Case study of Khlong Khon Subdistrict, Samut Songkhram Province

สุภาพร ศิริคำหอม
โครงการสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6414880031@rumail.ru.ac.th

Suparporn Sirikamhom
Akarachai Wichuwong
Interdisciplinary projects for local development Master of Political Science Program
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
6414880031@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม การศึกษาครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก และได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น, กลุ่มข้าราชการ, กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่, กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มนักท่องเที่ยว รวมจำนวนทั้งหมด 20 คน

ผลการศึกษา พบว่า การจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน มีการวางแผนตั้งแต่การริเริ่มก่อตั้งศูนย์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์โครงการปลูกป่าชายเลนให้เป็นที่รู้จัก ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวและอนุรักษ์ป่าชายเลน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และทำให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนสามารถเข้าถึงการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากการลองผิดลองถูกของผู้ใหญ่บ้านไพบูลย์ รัตนพงศ์ระ (ผู้ใหญ่ชงค์) กับชาวบ้านในพื้นที่ได้ช่วยกันฟื้นฟูสภาพของป่าชายเลน เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาอีกครั้ง แม้ในช่วง 3 ปีแรก จะไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดองค์ความรู้ในการฟื้นฟูปลูกป่า พันธุ์ไม้ ต่อมาหน่วยงานรัฐเริ่มเห็นความสำคัญ ทำให้มีนักวิชาการได้เข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ และได้มีการวางแผนผลงานในหลายๆหน่วยงาน และประชาชนในพื้นที่จนทำให้เกิดการตั้ง “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน” และมีการวางแผนการพัฒนาในรูปแบบของ “รัฐวิสาหกิจชุมชน” โดยผ่านการประชาคมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคนเป็นศูนย์กลาง

ต่อมาได้มีการจัดการในการแบ่งบทบาทหน้าที่เป็นกลุ่มตามความถนัด และความสามารถของประชาชนในพื้นที่ โดยแบ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายในศูนย์ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มการเดินทางเร็ว กลุ่มกระเตง กลุ่มทำอาหาร และกลุ่มเพาะปลูก ซึ่งประธานศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงาน และจัดหางบประมาณจากการระดมทุนของประธานศูนย์ และประชาชน เพื่อนำงบประมาณมาส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติที่สำคัญของคนในชุมชน

ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานได้มีการจัดประชุม และกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนในชุมชนทุกวันพระ เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และเห็นประโยชน์ของพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานได้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งศูนย์ ได้ทำการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนได้ประมาณ 2,600 ไร่ และได้พัฒนาทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต โดยจะมีหน่วยงานภาครัฐขอให้การสนับสนุนในด้านของการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว และคอยประสานงานควบคุมในการดูแลในเรื่องของขยะ การปล่อยน้ำเสีย เป็นต้น และศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานยังมีการจัดประชุมภายในศูนย์ เพื่อควบคุม ส่งเสริม พัฒนาด้านการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มคนในชุมชน และมีการสื่อสารอย่างเป็นระบบ จากศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานสู่กลุ่มประชาชนในพื้นที่ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะรู้บทบาทหน้าที่เป็นของตนเองเป็นอย่างดี ทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถสร้างรายได้ และพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนในทางที่ถูกต้อง และสามารถฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อีกต่อไป

โดยศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานจะเป็นศูนย์กลางที่คอยให้ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน รวมถึงวิถีชีวิตคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมด้านทางท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรม กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่น่าสนใจ บริเวณปากอ่าวแม่กลอง ตำบลคลองโคกคอย ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครสามารถเดินทางไปได้สะดวก ปัจจุบันช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนได้มากกว่า 2,600 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นต้นแสม ต้นลำพู ผู้สนใจสามารถนั่งเรือหางยาว ชมพื้นที่ป่าชายเลนชมนกนานาชนิดรวมทั้งลิงแสมและสัมผัสกับชีวิตชาวประมงอย่างใกล้ชิด ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกคอยผสานงานจะจัดเตรียมเรือหางยาว กระดานเลน กล้าไม้และอุปกรณ์การปลูกไว้ให้บริการ สำหรับผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมฟื้นฟูป่าชายเลน

คำสำคัญ : การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าชายเลน

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ดำเนินการโครงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. 2557 เพื่อจำแนกเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนออกเป็นพื้นที่ต่างๆ พบว่า ในปี 2557 จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ป่าชายเลนในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จำนวน 80,323.45 ไร่

แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ จำนวน 18,246.85 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่อื่น ๆ ได้แก่พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมืองและสิ่งก่อสร้าง พื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่ง และพื้นที่ทิ้งร้าง รวม 62,076.6 ไร่

การดำเนินการในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดำเนินการด้านป่าชายเลนหลายโครงการ ประกอบด้วยการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. 2557 การอนุญาตใช้พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชุมชน การปลูกป่าตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการปลูกป่าประชารัฐ การปลูกป่าในเมือง การปลูกป่าชายเลนเสริม การจัดทำเขตพิทักษ์ การจัดทำแนวคูแพรก นอกจากนี้ในส่วนของการเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนยังมีการดำเนินการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้บุกรุกในแต่ละพื้นที่ที่มากน้อยต่างกันไปในอดีตป่าชายเลนคลองโคกลนได้ถูกบุกรุกทำลายอย่างหนัก เพื่อทำนาุ้ง จนทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ห่อหุ้มหรืออาชีพประมงพื้นบ้านของคนในพื้นที่ ที่ทำกินกันมาตั้งแต่โบราณก็ไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้อีกต่อไป ทำให้ชาวบ้านที่นั่นต้องอพยพไปขายแรงงานที่อื่น เมื่อมีการปลูกป่าชายเลนซ่อมแซมและชดเชยอย่างจริงจัง จนป่าชายเลนในตำบลคลองโคกลนเริ่มฟื้นสภาพและความอุดมสมบูรณ์ได้กลับคืนมาอีกครั้ง สัตว์น้ำชายฝั่งที่สูญหายไปก็ค่อยๆ กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง และได้มีการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน ทำให้ในปัจจุบัน ”คลองโคกลน” ถูกจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชีวิตที่ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวเมื่อปี พ.ศ. 2550

ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลคลองโคกลน จังหวัดสมุทรสงคราม มีวิธีการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร คลองโคกลนจึงได้จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชีวิตที่ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวเมื่อปี พ.ศ. 2550 เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคกลน จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคกลน จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคกลน จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม 5 กลุ่ม คือ

- 1.1. กลุ่มผู้นำท้องถิ่น 2 คน
- 1.2. กลุ่มข้าราชการ 2 คน
- 1.3. กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 คน
- 1.4. กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ 3 คน
- 1.5. กลุ่มนักท่องเที่ยว 10 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1. รูปแบบการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม

3.2. แนวทางการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 26 วัน (ตั้งแต่ 17 ตุลาคม 2565 ถึง 26 พฤศจิกายน 2565)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

“การจัดการ” หมายถึง กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่อันที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสถานะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความพยายามร่วมกันของกลุ่มบุคคล

กระบวนการจัดการ (Management process)

ผู้บริหารธุรกิจมีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการ กระบวนการจัดการประกอบไปด้วยขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) เป็นกิจกรรมอันดับแรกที่สำคัญของผู้บริหารที่จะต้องมีการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เตรียมการไว้ล่วงหน้า เช่น มีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจ เช่น จะขยายกิจการลงทุนสร้างโรงงานใหม่ เพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและรัดกุม

2. การจัดองค์การ (Organizing) เพื่อให้เป้าหมายของธุรกิจที่วางแผนไว้ล่วงหน้าประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารจะมีการจัดโครงสร้างองค์การ มีการแบ่งงาน มอบหมายงาน จัดพนักงานในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในตำแหน่งต่าง ๆ ขององค์การ เพื่อให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การนำ (Leading) หมายถึง การสั่งการ การชี้แนะ ของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานตามคำสั่ง หรือคำชี้แนะของผู้บังคับบัญชา เพื่อให้การทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วง ตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนั้นภาวะผู้นำ การจูงใจ การติดต่อสื่อสาร จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึง

4. การควบคุม (Controlling) เป็นกิจกรรมขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหาร เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องกำหนดเกณฑ์ มาตรฐาน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผล ปัจจุบันเกณฑ์การประเมินผลที่ธุรกิจใช้กันมากก็คือ การใช้ Benchmark กับกิจการคู่แข่งชั้นที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศ (climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) นับได้ว่าเป็น

แหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีจากทุกๆ ฝ่าย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจทำลายความงามอันทรงคุณค่าเหล่านี้ได้ลง

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ราชการก่อสร้างขึ้น เช่น พระราชวังหรืออาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกจำนวนไม่น้อยที่สนใจในความรุ่งเรืองแห่งอารยธรรมในอดีต หรือวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อย รวมถึงพิธีกรรม พิธีกรรมฉลองรื่นเริงต่างๆ ศิลปะการแสดง ดนตรี เพลงพื้นบ้าน การรำย่ำ การละเล่น ตลอดจนงานหัตถกรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้จะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะสามารถนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ และที่สำคัญมันคือวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่มีองค์ประกอบเป็นอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมจำนวนมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมการขนส่ง อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมที่พักแรม อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการข้างเคียงต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดย พยอม ธรรมบุตร (เอกสารประกอบการสอน สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ.2549: 1-3) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภทดังนี้

การท่องเที่ยวมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประเภท ได้แก่

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

2. การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่าง ๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรม ประเภทต่าง ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่าง ๆ

กันซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ บาร์ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ชาวนำ ศูนย์กลางธุรกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

3. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น ดอยอินทนนท์ ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของเทือกเขาหิมาลัย หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้งซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบันเพราะการท่องเที่ยวมิได้หมายเพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของธรรมชาติเท่านั้นแต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเดินป่าศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำท้องถิ่น การปีนหน้าผา การดำน้ำในรูแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูในบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึกตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่นการดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ (Experience) ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้

5. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้าน ร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ

องค์ประกอบทั้ง 5 ประการควรปรากฏอยู่ระบบฐานข้อมูลการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทุกแหล่งที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System : DMS)

องค์ประกอบแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง ลักษณะการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ประการคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การตลาด และการบริการ

ระบบนิเวศป่าชายเลน

ป่าชายเลน (Mangrove forest) คือ ระบบนิเวศที่ประกอบไปด้วยพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หลายชนิด ดำรงชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลน น้ำกร่อย และมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจึงพบป่าชายเลนปรากฏอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่เป็นชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และ รอบเกาะแก่งต่างๆ ในพื้นที่ชายฝั่งทะเล พันธุ์ไม้ที่มีมากและมีบทบาทสำคัญที่สุดในป่าชายเลน คือ ไม้โกงกาง ป่าชายเลนจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า ป่าโกงกาง

บริบทศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน

"ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน" ตั้งอยู่ที่ ตำบลคลองโคโคน จังหวัดสมุทรสงคราม มี "ป่าชายเลน" ซึ่งถือเป็นแหล่งอนุบาล กุ้ง หอย ปู ปลา เพื่อเป็นอาหารสำหรับชาวบ้าน ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นแหล่งผลิตออกซิเจนที่ดีที่สุด ดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ เพราะป่าชายเลนมีลักษณะใบเยอะ ลำต้นสูง คายน้ำ ชอบน้ำ รากเยอะ ลดโลกร้อนได้ดี ในปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 1.5 ล้านไร่

ในปัจจุบัน "คลองโคโคน" มีพื้นที่ป่าชายเลนราว 8,000 ไร่ ทั้งในและนอกเขตอนุรักษ์ ในพื้นที่สมุทรสงคราม ขณะที่อีก 2 หมื่นกว่าไร่ ถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่อยู่อาศัย มีโฉนดที่ดิน และทำบ่อกุ้ง ต่อมาได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของทางภาครัฐช่วยสอดส่องดูแล มีโฮมสเตย์ไม่ต่ำกว่า 15 แห่ง ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ และร้านอาหาร 10 กว่าแห่ง เป็นผลจากโครงการปลูกป่า การสนับสนุนจากทางจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ช่วยเข้ามาโปรโมตการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีลักษณะเด่น คือโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ชมระบบนิเวศน์ป่าชายเลน แวะให้อาหารลิงแสม ชมวิถีชีวิตชาวบ้าน ชมการถักกระดานเลนเก็บหอยแครง และรอยเคยเพื่อทำกะปิคลองโคโคน รับประทานอาหารทะเลแบบพื้นบ้าน บนกระเตงกลางทะเล ล่องเรือชมฟาร์มหอยแมลงภู่ แลกเรือบนเลน ร่วมปลูกป่าชายเลน เล่นสกีกระดานเลน โดยชาวบ้านบางส่วนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพตามความถนัด เช่น กลุ่มชาวเรือ กลุ่มทำอาหาร กลุ่มกระเตง (กระโจมของชาวประมงที่ปลูกกลางทะเลเพื่อให้เฝ้าฟาร์มหอยแครง) และเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมา ต่อไปไม่ต้องกังวลว่าใครจะไปทำลายป่า เพราะทุกคนรู้ว่าสร้างอาชีพ สร้างรายได้ เป็นการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน

บริบทป่าชายเลนคลองโคโคน จังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ป่าชายเลนตามมติ ครม. จำนวน 79,660.23 ไร่ เนื้อที่ป่าชายเลนคงสภาพจำนวน 18,246.85 ไร่ โดยอยู่ในท้องที่ 2 อำเภอ 8 ตำบล ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม และอำเภออัมพวา

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบันจำแนกเป็น

1. ป่าชายเลนในที่ดินกรรมสิทธิ์ของราษฎร ป่าชายเลนเดิมที่อยู่ในพื้นที่ของประชาชนและป่าชายเลนที่เป็นพื้นที่ปลูกป่าไม้โกงกาง ในที่ดินกรรมสิทธิ์เพื่อการเผาถ่านไม้โกงกางของราษฎรในท้องที่ ต.ยี่สาร อ.อัมพวา และ ต.แหลมใหญ่ อ.เมืองฯ รวมเนื้อที่ปลูกประมาณ 6,000 ไร่

2. ป่าชายเลนบนพื้นที่อกชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสงครามได้ดำเนินการปลูกฟื้นฟูป่าชายเลน ตามโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนบนพื้นที่อกชายฝั่งทะเล ต.คลองโคโคน อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 จนถึงปี พ.ศ. 2555 ได้เนื้อที่ป่า 2,568 ไร่ 3 งาน เมื่อปี พ.ศ. 2543 จังหวัดได้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่สาธารณประโยชน์ชายทะเล ในพื้นที่ตำบลคลองโคโคน อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม จำนวน 6 แปลง เนื้อที่ 1,884 ไร่ 1 งาน 26 ตารางวา ออก ณ วันที่ 4 เมษายน 2543

3. ป่าชายเลนที่ปลูกขึ้นหลังแนวไม้ไผ่ชะลอคลื่น พื้นที่ ต.บางแก้ว ต.บางจะเกร็ง และต.แหลมใหญ่ อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม โดยเริ่มโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2553 และมีแผนการดำเนินการถึงปี พ.ศ. 2556 และพื้นที่ หลังแนวไม้ไผ่ ได้ดำเนินการปลูกป่าชายเลน เพื่อให้การป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่ยื่นหลังแนวไม้ไผ่ได้พังลง โดยเริ่มปลูกป่าชายเลนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เป็นปีแรก ในพื้นที่ หมู่ที่ 10 ตำบลบางแก้ว อ.เมืองฯ จ. สมุทรสงคราม พื้นที่ 20 ไร่ ในปี พ.ศ. 2557 มีพื้นที่ป่าชายเลนบนพื้นที่เลนงอกใหม่ จำนวน 2598.75ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 1.0 ของพื้นที่จังหวัด

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ดำเนินการโครงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. 2557 เพื่อจำแนกเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนออกเป็นพื้นที่ต่างๆ พบว่า ในปี 2557 จังหวัด สมุทรสงครามมีพื้นที่ป่าชายเลนในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จำนวน 80,323.45ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ จำนวน 18,246.85 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่อื่น ๆ ได้แก่พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมืองและสิ่งก่อสร้าง พื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่ง และพื้นที่ทิ้งร้าง รวม 62,076.6 ไร่

การดำเนินการในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดำเนินการด้านป่าชายเลน หลายโครงการ ประกอบด้วยการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. 2557 การอนุญาตใช้พื้นที่ป่า ชายเลน ป่าชุมชน การปลูกป่าตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการปลูกป่าประชารัฐ การปลูกป่าในเมือง การ ปลูกป่าชายเลนเสริม การจัดทำเขตพิทักษ์ การจัดทำแนวคูแพรก นอกจากนี้ในส่วนของงานเฝ้าระวังการบุกรุก พื้นที่ป่าชายเลนยังมีการดำเนินการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้บุกรุกในแต่ละพื้นที่ที่มากน้อยต่างกันไป

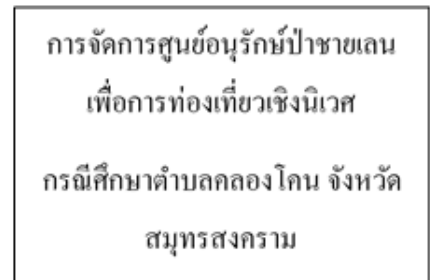
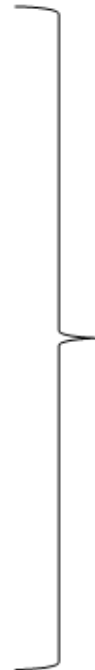
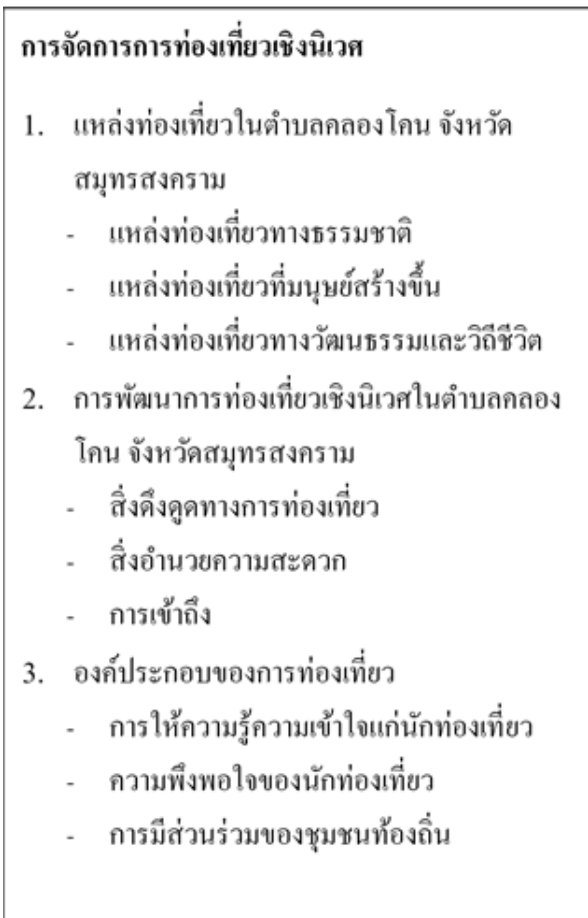
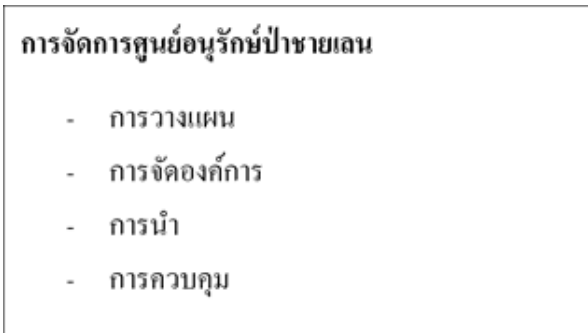
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิตศักดิ์ พุฒจรรย์ (2560) ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยาน แห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

นางสาวอัจฉรา ปานกำเนิด (2561) ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารราชการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมู่ที่ 1 บ้านป่าตา ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

พรเทพ ลักษณ์วิมล (2563) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษา ธรรมชาติและสัตว์ป่าลำปาว ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในกรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม และศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาการจัดการสวนอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยมีแนวคำถามที่มีประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าว่าต้องการซักถามในเรื่องใด ๆ บ้าง ทั้งนี้ได้กำหนดหัวข้อหลักในการถามไว้ 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลฐานทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการ และซึ่งเลือกสัมภาษณ์กลุ่มประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำท้องถิ่น 2 คน, กลุ่มข้าราชการ 2 คน, กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 คน, กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ 3 คน และกลุ่มนักท่องเที่ยว 10 คน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 คน ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ศึกษาวิจัยจะศึกษาข้อมูลและสัมภาษณ์ด้วยตัวเองทุกราย และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ขณะที่ทำการสัมภาษณ์จะทำการบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูลทั่วไปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รวมถึงการถ่ายภาพ ผู้ศึกษาวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ทันที เพื่อให้สามารถอ้างอิงนำไปสู่ผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

1. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์
2. ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่เก็บรวบรวม
3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาแยกจัดหมวดหมู่โดยอาศัยการตีความที่มีกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐาน
4. นำมาสังเคราะห์สรุปเป็นประเด็นโดยวิธีการอุปนัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและตัวแปรที่ศึกษา โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ

การวิเคราะห์ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 20 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 12 คน และเพศชาย จำนวน 8 คน อายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 15-60 ปี อาชีพของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 5 คน ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 4 คน ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 3 คน ประกอบ

อาชีพราชการ จำนวน 2 คน และอาชีพนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 6 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 17 คน และกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ที่อาศัยนอกพื้นที่ จำนวน 3 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 1 ที่ตั้ง และความเป็นมาของศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน

"ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน" ตั้งอยู่ที่ 1/3 หมู่ 3 ตำบลคลองโคโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม มี "ป่าชายเลน" ซึ่งถือเป็นแหล่งอนุบาล กุ้ง หอย ปู ปลา เพื่อเป็นอาหารสำหรับชาวบ้าน ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นแหล่งผลิตออกซิเจนที่ดีที่สุด ดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ เพราะป่าชายเลนมีลักษณะใบเยอะ ลำต้นสูง คายน้ำ ชอบน้ำ รากเยอะ ลดโลกร้อนได้ดี ในปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 1.5 ล้านไร่

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคโคน จังหวัดสมุทรสงคราม

ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนเป็นการจัดตั้งขึ้นแบบ"รัฐวิสาหกิจชุมชน" เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชนที่มีอุดมการณ์เดียวกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนในการใช้ประโยชน์ของป่าชายเลนในพื้นที่ โดยการตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนนั้น ได้เริ่มก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์โครงการปลูกป่าชายเลนให้เป็นที่รู้จัก เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักธรรมชาติ และทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้โดยง่าย ซึ่งรูปแบบการก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนได้แนวคิดมาจากการจัดการการท่องเที่ยวในอำเภออัมพวา และนำแนวคิดที่ได้มาพัฒนาคลองโคโคนบนพื้นฐานรูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ซึ่งเริ่มจากการสำรวจพื้นที่ในชุมชน วิเคราะห์ และหาแนวทางในการพัฒนาตามลำดับ ทำให้ปัจจุบันศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนเป็นแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน และมีระบบนิเวศชายฝั่งที่ได้รับการยอมรับ มีนักอนุรักษ์และนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

ในช่วงแรกของการตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนจะมีการทำประชาคมกันอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง โดยใช้สถานที่ของศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน จะประกอบไปด้วยตัวแทนของแต่ละกลุ่มต่างๆในชุมชน โดยจะมีการแบ่งกลุ่มทั้งหมด 4 กลุ่ม คือกลุ่มการเดินทาง,กลุ่มกระเตง,กลุ่มทำอาหาร,กลุ่มเพาะปลูก และพูดคุยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมป่าชายเลน การอนุรักษ์ป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่เรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนที่เกิดจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำนาทุ่งหรือใช้ประโยชน์อื่นๆทำให้ป่าชายเลนเหลือน้อยลง การสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกให้คนในพื้นที่ได้เห็นประโยชน์ของป่าชายเลน และการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลน 8 ครั้งต่อเดือนของคนในพื้นที่จึงทำให้พื้นที่ป่าชายเลนมีจำนวนเพิ่มขึ้น และสามารถพัฒนาทำให้ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน

คลองโคกจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนเป็นการรวมทุนของคนในพื้นที่โดยงบประมาณหลักจะได้จากประธานศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนที่ให้การสนับสนุนคอยช่วยเหลือกลุ่มคนในชุมชน จนทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคก จะเป็นศูนย์กลางที่คอยให้ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน รวมถึงวิถีชีวิตคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมด้านทางท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรม กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่น่าสนใจ บริเวณปากอ่าวแม่กลอง ตำบลคลองโคก ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครสามารถเดินทางไปได้สะดวก ปัจจุบันช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนได้มากกว่า 2,000 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นต้นแสม ต้นลำพู ผู้สนใจสามารถนั่งเรือหางยาว ชมพื้นที่ป่าชายเลนชมนกนานาชนิดรวมทั้งลิงแสมและสัมผัสกับชีวิตชาวประมงอย่างใกล้ชิด ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคก จะจัดเตรียมเรือหางยาว กระดานเลน กล้าไม้และอุปกรณ์การปลูกไว้ให้บริการ สำหรับผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมฟื้นฟูป่าชายเลน

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกเป็นการจัดตั้งขึ้นแบบ"รัฐวิสาหกิจชุมชน" เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชนที่มีอุดมการณ์เดียวกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนในการใช้ประโยชน์ของป่าชายเลนในพื้นที่ โดยการตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกนั้น ได้เริ่มก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์โครงการปลูกป่าชายเลนให้เป็นที่รู้จัก เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักธรรมชาติ และทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้โดยง่าย ซึ่งรูปแบบการก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกได้แนวคิดมาจากการจัดการการท่องเที่ยวในอำเภออัมพวา และนำแนวคิดที่ได้มาพัฒนาคลองโคกบนพื้นฐานรูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ซึ่งเริ่มจากการสำรวจพื้นที่ในชุมชน วิเคราะห์ และหาแนวทางในการพัฒนาตามลำดับ ทำให้ปัจจุบันศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนเป็นแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน และมีระบบนิเวศชายฝั่งที่ได้รับการยอมรับ มีนักอนุรักษ์และนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

ซึ่งในช่วงแรกของการตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกจะมีการทำประชาคมกันอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง โดยใช้สถานที่ของศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน จะประกอบไปด้วยตัวแทนของแต่ละกลุ่มต่างๆ และพูดคุยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมป่าชายเลน การอนุรักษ์ป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อทำความเข้าใจ

เข้าใจกับคนในพื้นที่เรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนที่เกิดจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้งหรือใช้ประโยชน์อื่นๆทำให้ป่าชายเลนเหลือน้อยลง

การสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกให้คนในพื้นที่ได้เห็นประโยชน์ของป่าชายเลน และการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลน 8 ครั้งต่อเดือนของคนในพื้นที่จึงทำให้พื้นที่ป่าชายเลนมีจำนวนเพิ่มขึ้น และสามารถพัฒนาทำให้ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต

ซึ่งงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนเป็นการรวมทุนของคนในพื้นที่โดยงบประมาณหลักจะได้จากประธานศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนที่ให้การสนับสนุนคอยช่วยเหลือกลุ่มคนในชุมชน โดยจะมีการแบ่งกลุ่มในการดูแลทั้งหมด 4 กลุ่ม คือกลุ่มการเดินทาง,กลุ่มกระเตง,กลุ่มทำอาหาร และกลุ่มเพาะปลูก ทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรม กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่น่าสนใจบริเวณปากอ่าวแม่กลอง ตำบลคลองโคก ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครสามารถเดินทางไปได้สะดวก ปัจจุบันช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนได้มากกว่า 2,600 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นต้นแสม ต้นลำพู ผู้สนใจสามารถนั่งเรือหางยาว ชมพื้นที่ป่าชายเลน ชมนกนานาชนิดรวมทั้งลิงแสมและสัมผัสกับชีวิตชาวประมงอย่างใกล้ชิด ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคก จะจัดเตรียมเรือหางยาว กระดานเลน ถักไม้และอุปกรณ์การปลูกไว้ให้บริการ สำหรับผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมฟื้นฟูป่าชายเลน มีรูปแบบกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมชมชาวบ้านเก็บหอยแครง และแมลงภู
2. ร่วมเล่นถักกระดานเก็บหอยแครง
3. พักผ่อนนอนเล่นบนกระเตง ชมฟาร์มหอย
4. ร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลน

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตำบลคลองโคก จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคก มีการวางแผนตั้งแต่การริเริ่มก่อตั้งศูนย์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์โครงการปลูกป่าชายเลนให้เป็นที่รู้จัก ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวและอนุรักษ์ป่าชายเลน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และทำให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนสามารถเข้าถึงการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากการลงมือปฏิบัติของผู้ใหญ่บ้านไพบูลย์ รัตนพงศ์ธระ (ผู้ใหญ่ซ่งค์) กับชาวบ้านในพื้นที่ได้ช่วยกันฟื้นฟูสภาพของป่าชายเลน เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาอีกครั้ง แม้ในช่วง 3 ปีแรก จะไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาด

องค์ความรู้ในการฟื้นฟู ปลูกป่า พันธุ์ไม้ ต่อมาหน่วยงานรัฐเริ่มเห็นความสำคัญ ทำให้มีนักวิชาการได้เข้ามา สนับสนุนองค์ความรู้ และได้มีการวางแผนผลงานในหลายๆหน่วยงาน และประชาชนในพื้นที่จนทำให้เกิดการ ตั้ง “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน” และมีการวางแผนการพัฒนาในรูปแบบของ “รัฐวิสาหกิจชุมชน” โดย ผ่านการประชาคมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนเป็นศูนย์กลาง

ต่อมาได้มีการจัดการในการแบ่งบทบาทหน้าที่เป็นกลุ่มตามความถนัด และความสามารถของประชาชน ในพื้นที่ โดยแบ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายในศูนย์ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มการเดินทาง กลุ่มกระเตง กลุ่มทำอาหาร และกลุ่ม เพาะปลูก ซึ่งประธานศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนคอยประสานงาน และจัดหางบประมาณจากการระดมทุน ของประธานศูนย์ และประชาชน เพื่อนำงบประมาณมาส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติ ที่สำคัญของคนในชุมชน

ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนนั้นได้มีการจัดประชุม และกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนในชุมชนทุกๆ วันพระ เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และเห็นประโยชน์ของพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้ ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนได้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งศูนย์ ได้ทำการฟื้นฟูผืนป่าชายเลนได้ประมาณ 2,600 ไร่ และได้พัฒนาทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการ ท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต โดยจะมีหน่วยงานภาครัฐขอให้การสนับสนุนในด้านของการประชาสัมพันธ์ทางการ ท่องเที่ยว และคอยประสานงานควบคุมในการดูแลในเรื่องของขยะ การปล่อยน้ำเสีย เป็นต้น และศูนย์อนุรักษ์ ป่าชายเลนคลองโคโคนยังมีการจัดประชุมภายในศูนย์ เพื่อควบคุม ส่งเสริม พัฒนาด้านการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่ม คนในชุมชน และมีการสื่อสารอย่างเป็นระบบ จากศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคนสู่กลุ่มประชาชนในพื้นที่ ซึ่ง แต่ละกลุ่มจะรู้บทบาทหน้าที่เป็นของตนเองเป็นอย่างดี ทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถสร้างรายได้ และพึ่งพา ตนเองได้ ภายใต้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนในทางที่ถูกต้อง และสามารถฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อีกต่อไป

โดยศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน จะเป็นศูนย์กลางที่คอยให้ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน รวมถึงวิถี ชีวิตคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมด้านทางท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแนวทาง การส่งเสริมและการพัฒนาการจัดการศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้จัดรูปแบบการ ท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรม กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่น่าสนใจ บริเวณปากอ่าวแม่ กลอง ตำบลคลองโคโคน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครสามารถเดินทางไปได้สะดวก ปัจจุบันช่วยเพิ่มพื้นที่ป่า ชายเลนได้มากกว่า 2,600 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นต้นแสม ต้นลำพู ผู้สนใจสามารถนั่งเรือหางยาว ชมพื้นที่ป่าชายเลน ชมนกนานาชนิดรวมทั้งลิงแสมและสัมผัสกับชีวิตชาวประมงอย่างใกล้ชิด ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน จะ จัดเตรียมเรือหางยาว กระดานเลน ถักไม้และอุปกรณ์การปลูกไว้ให้บริการ สำหรับผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมฟื้นฟู ป่าชายเลนข้อเสนอแนะในการศึกษา

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ควรมีการสนับสนุนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน

2. ควรมีการสนับสนุนทางภาคประชาชน และภาคเอกชน ในการกำหนดมาตรการการการใช้พื้นที่ป่าชายเลนร่วมกับภาครัฐ และมีการปลูกจิตสำนึกของคนในพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาในบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในด้านการพัฒนาฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนคลองโคก ในเชิงของนโยบายและการปฏิบัติงานของภาครัฐในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำมาเปรียบเทียบ

2. ควรศึกษารูปแบบพื้นที่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นๆเพื่อนำมาเปรียบเทียบ

บรรณานุกรม

1. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. กองอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. คู่มือความรู้เรื่องป่าชายเลน. กรุงเทพฯ : กรม, 2564. 78 หน้า.

2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3. บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

4. ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับบลิเคชั่น.

5. ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2538). โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย. (2542). รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย.

7. สราวุธ บุญยะเวทชีวิน และรุ่งสุริยา บัวสาลี. (2554). ป่าชายเลน: นิเวศวิทยาและพรรณไม้. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรุงเทพมหานคร. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

8. ไพฑูรย์ พงศบุตร. (2546). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 27. ค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2565. จากแหล่งข้อมูล

2565, <https://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=27&chap=3&page=chap3.htm>.

9. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา(2564),ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 20 ตุลาคม 2565. จากแหล่งข้อมูล <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/attraction/21492>.
10. ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล,ป่าชายเลนในประเทศไทย.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 21 ตุลาคม 2565.จากแหล่งข้อมูล http://www.mkh.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=62&Itemid=&lang=th.
11. คลังความรู้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง,ป่าชายเลน.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 21 ตุลาคม 2565.จากแหล่งข้อมูล https://km.dmcr.go.th/c_11.
12. คลังความรู้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.สถานการณ์ทรัพยากรป่าชายเลน จ.สมุทรสงคราม.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 21 ตุลาคม 2565.จากแหล่งข้อมูล https://km.dmcr.go.th/c_1/d_19114.
13. ส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชายเลน.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 22 ตุลาคม 2565.จากแหล่งข้อมูล <https://dmcrth.dmcr.go.th/manpro/detail/11698/>.
14. กรุงเทพธุรกิจ.(2564).คุณภาพชีวิต-สังคม.'ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคโคน' อนุบาลสัตว์น้ำ-สร้างรายได้ชุมชน อย่างยั่งยืน.ค้นหาข้อมูลเมื่อ 23 ตุลาคม 2565.จากแหล่งข้อมูล <https://www.bangkokbiznews.com/social/929469>.
15. จิตศักดิ์ พุฒจร.(2560).รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย.วิทยานิพนธ์ของหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
16. นางสาวอัจฉรา ปานกำเนิด.(2561).การบริหารราชการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมู่ที่ 1 บ้านป่าตา ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี.การค้นคว้าอิสระของหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
17. พรเทพ ลักษณะวิมล.(2563).การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าลำปาว ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.วิทยานิพนธ์ของหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.